

POKLON KARLU ŠIŠKOVIČU – MITKU
IN DRUGIM USTANOVNIM ČLANOM
SLOVENSKEGA RAZISKOVALNEGA INŠTITUTA

Znanstvenik, obsojen na smrt. Mednarodno že uveljavljen znanstvenik. Ni obsojen na smrt zaradi znanosti! Inkvizicija je v ropotarnici zgodovine! Obsojen zaradi materinega jezika! Ker utemeljuje življenjsko pravico do obstoja lastnega, materinega jezika. Mednarodni znanosti, ki ga pozna, piše o nehumanosti jezikov velikih narodov, da bi učinkovito branil male jezike in njihov obstoj. Zgrožena mednarodna znanstvena javnost dvigne glas proti obsodbi, a doseže le to, da namesto svinca v hrbet prejme dosmrtno kazen.

Ko Lavo Čermelj prebrodi viharje, njegovo temeljno delo Karel Šiškovič osebno prevede v potujčevalni jezik, da bi lahko sodniki in rablji pravic vsaj brali, na kakšni osnovi so razsodili smrtno kazen.

To je bila prva knjiga novo ustanovljenega inštituta in vsebinsko izhodišče mednarodne konference o etnični, manjšinski problematiki. Karel je s tem nadaljeval večdesetletno Lavovo delo, s katerim sta bila predhodno zastavljena že dva inštituta. Oplemenitil je zahtevane pravice s pravnimi utemeljitvami, ki so bistveno pripomogle k zakonski zaščiti manjšine.

Šiškovič je ugotavljal in dokazoval, »da se družba, v kateri živimo, ne ukvarja in se niti noče ukvarjati z narodnostno in etnično problematiko na znanstveni, univerzitetni, raziskovalni ravni«. Da sploh ne obstaja znanstveni pristop večinskega naroda, ki je kulturno in politično usmerjen v poenotenje enonarodne države. Poznavanje, razumevanje problematike je bilo v celoti podrejeno trenutnemu interesu posameznih političnih usmeritev, daleč od vsakršnega objektivnega dojemanja realnosti.

Sami manjšinski skupnosti pa so **»primanjkovali instrumenti za proučevanje, analizo, celotne problematike manjšine«**, kakor so bili tudi **uničeni in onemogočeni njeni »človeški resursi in intelektualni potencial**, ki bi lahko presegel le zbiranje in urejanje dokumentacije o problemu«. Samo sistemsko organizirano znanje bi lahko **»analiziralo razvojne probleme, protislovja in ustvarjalo pogoje za sintezo«, kako reševati etnično problematiko, uveljavljati te sinteze v večinskem svetu, se v mednarodni javnosti soočati s stalno povezavo z matico, neposrednim okoljem v deželi, sosednjimi manjšinami.**

Organiziran raziskovalni pristop je za manjšino življenjskega pomena, **»da se lahko skupnost spopade z vsemi aspekti lastnega obstoja in razvoja«**. Sama večina pa mora manjšino **»obravnavati kakor celovito, specifično družbeno formacijo**, ji zagotoviti odločanje o sebi in soodločanje o celotnem okviru družbe, kateri sestavni del je in v kateri mora biti enakopravno upoštevana na vseh področjih svoje specifične oblike življenja«.

Zato mora večinska skupnost zagotavljati etnični skupnosti, da se **»čimbolj približuje pogojem življenja, kakor da bi živela v lastni matični domovini«**. Da mora družba, ki ima še velike pomanjkljivosti v poznavanju in v znanju, še posebno na znanstveni in univerzitetni ravni, nuditi in skrbeti, **da ima »etnični subjekt tako institucijo, obogateno z vsemi instrumenti in pogoji za lastno uveljavljanje v modernih družbenih procesih«**.

Ker je šola predpogoj za obstoj in razvoj vsake skupnosti, je ključno, da področje šolstva in izobraževanja obravnava posebna, specifična zakonodaja. **Pri tem mora imeti manjšina odločujočo besedo o ustroju, šolski mreži, programih, gradivu, pedagoškem pristopu**. Samo tako bo lahko etnična skupnost kljubovala času na kakovosten in učinkovit način.

Kar pomeni, da mora **»večinski narod zagotoviti poseben šolski sistem na višji stopnji avtonomne ravni z ustreznim vsebinskim in**

formalni ustrojem, to je svojstveno obliko vsebine in optimalno avtonomijo«!

Iz teh predpostavk je izšel prvi veliki javni posvet inštituta, ki je tako povezal, ne obšel, vse druge že zastavljene analize gospodarstva, upravljanja prostora, kulture, jezika, medijev.

*S tem je posvet poudaril nezamenljivo vlogo šolstva in izobraževanja. Nakazal je smeri **raziskovanja procesov asimilacije** in potrebo po širokem interdisciplinarnem delu, vse do psihološke antropologije, **za razumevanje in upoštevanje različnih identitet** posameznikov, ki živijo in delajo v večjezični in večkulturni skupnosti. Skupnosti, ki se otresa lastne majhnosti in stremi k temu, **da soustvarja vsestransko etnično kakovost življenja, potrebo današnjih generacij**, ki jim omogoča premagovanje uničujočega globalnega koncepta »talilnega lonca«.*

Sergij Lipovec